

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TÉZISEI

Baksy Péter Ernő

**A nyelvi tervezés lehetőségei és korlátai
a norvég írott normák kialakulásának tükrében**
A nyelvápolás hatásai és mellékhatásai

—
**Potentials and limitations of language planning
as reflected in the development of the Norwegian
written norms**

Effects and side-effects of language treatment

Nyelvtudományi Doktori Iskola
Germanisztikai Nyelvtudományi Doktori Program

Témavezető: Dr. Manherz Károly, egyetemi tanár

Budapest
2006

TARTALOM

CONTENTS

I. BEVEZETÉS	2	I. INTRODUCTION	19
1. Motiváció és célkitűzés	2	1. Motivation and aim	19
2. Elméleti háttér	4	2. Theoretical background	21
3. Történeti háttér	6	3. Historical background	23
II. A KUTATÁS	7	II. RESEARCH	24
1. Vizsgálati módszerek	7	1. Research methods	24
2. A nyelvi reformok vizsgálata	8	2. The language reforms	25
3. A reformok hatásának értékelése	12	3. Evaluation of the effects of the reforms	29
III. KONKLÚZIÓK	15	III. CONCLUSION	32
1. A legfontosabb eredmények tételese	15	1. Most important results	32
2. Kitekintés	17	2. Future research possibilities	34
IV. A TÉZISEKBEN HIVATKOZOTT SZAKIRODALOM	18	IV. REFERENCES	35

I. BEVEZETÉS

1. Motiváció és célkitűzés

A dolgozat célja a nyelvtervezésben rejlő lehetőségek bemutatása a norvég írott normák fejlődésének vizsgálata alapján. A nyelvi reformok ugyanakkor a normatív változattól eltérő, de a használatban elterjedt nyelvi normák befolyásolásának korlátaira is rávilágítanak. A dolgozatban éppen ezért nemcsak a két hivatalos változat, a **bokmål** (BM) és a **nynorsk** (NN) viszonyát elemezzük, hanem a nyelvészeti értekezésekben figyelmen kívül hagyott, nem hivatalos **riksmål** (RM) norma használatát is. A norvég írott nyelv hivatalos kettőssége azért is figyelmet érdemel, mert **az egyes változatok kölcsönösen érthetőek**, így a kettős nyelvművelést nyelvi tényezők nem indokolják. A nyelvi helyzet másik jellegzetessége a hivatalos normákon belül jelentkező variabilitás, amit az ortográfián és a grammatikán belüli alternatív alakok tesznek lehetővé. Ennek következményeként a BM normán belül továbbra is elkülönül a RM-hoz közelebb álló „mérsékelt” változat a nyelvjárási jegyeket felmutató „radikális” BM-től.

A RM norma vizsgálatának mellőzése azzal magyarázható, hogy kodifikációját, szemben a **parlamentari határozatok** által szabályozott hivatalos változatokkal, a civil kezdeményezésre alapított „**Norvég Nyelvi és Irodalmi Akadémia**” végzi. A hivatalos sztenderdekkel szemben a RM egységes maradt, és állami támogatás nélkül is megőrizte magas szociális státuszát. A norvégiai nyelvújítás eredményeként **a stabil dán írott sztenderd** helyett több **kevésbé stabil norvég írott norma** jött létre, és az egyesített norvég sztenderd gondolata, a **sammorsk** (SN), mindmáig csupán **nyelvészeti absztrakció** maradt. Ezzel a változattal részletesebben a dolgozatban sem foglalkozunk. Hivatalos beszélt nyelvi norma nincs Norvégiában, de a beszélt nyelv és az írott sztenderdek viszonya rávilágíthat a nyelvfejlődés egyes aspektusaira, ezért a beszélt normaváltozatokkal kapcsolatos kérdésekre is kitérünk.

A Norvégjáról kialakult kép rendkívül változatos a nemzetközi szakirodalomban. Találkozhatunk a két írott sztenderd együttélését abszurdnak, és a nyelvtervezési folyamatok melléktermékének tekintő állásponttal, mint ahogy **a norvég nyelvi pluralizmus túlidealizálásával** is. Egységes állásponttól a norvég nyelvtudományon belül sem beszélhetünk. A dolgozat alap gondolata, hogy „kívülállóként” olyan kérdések is feltehetőek, melyek nem illeszkednek a norvég nyelvpolitikai törekvésekhez és az egyes nyelvi táborokon belül kialakult konszenzushoz. A norvég folyamatok vizsgálata során különösen azon aspektusokat elemezzük, melyek megítélése eltérő a nyelvészetben belül. A nyelvtervezés lehetőségeinek és korlátainak vizsgálá-

tában kiemelkedően fontosnak tartjuk **az eredeti célkitűzések összevetését a nyelvújító törekvések eredményével**. A vizsgálathoz elsősorban a norvég nyelvű szakirodalom és a norvég nyelvi helyzettel kiemelten foglalkozó nemzetközi szakirodalom szolgál alapul. A skandináv tematikából adódóan a dolgozat a norvég folyamatok egyes aspektusait a svéd és a dán nyelvészet eredményeivel is egybeveti.

A **nyelvtervezési modellek**, azon belül is a **kritériumrendszerek** vizsgálatával kíséreljük meg feltárni a norvég nyelvi helyzet kialakulásának okait, és arra keresünk választ, milyen mértékben voltak a belső nyelvi kritériumok meghatározóak a norvég normák kialakulása során. Abból a hipotézisből indulunk ki, hogy a jelenlegi nyelvi helyzet elsősorban külső tényezők alapján, politikai, szociális és kulturális aspektusból értelmezhető, nem tekinthetünk el azonban attól, hogy a norvég leírások kezdettől fogva a belső nyelvi tényezők szerepét is hangsúlyozták. Az ismertetett modellek alapján azokat a kritériumokat vizsgáljuk meg közelebbről, melyeket meghatározónak vélünk a norvég reformfolyamatokban. Az 1998-tól több lépésben bevezetett német helyesírási reform lehetőséget ad arra, hogy annak bizonyos aspektusait a norvég reformokkal szembeállítsuk.

Mint ahogy a NN kodifikációja helyi nyelvjárásokra épül, a norvég dialektológia eredményei figyelembevételével vizsgáljuk a norma kialakulását és fejlődését, de a BM vonatkozásában is elemezzük egyes változások dialektológiai motiváltságát. Azokat a nyelvjárási jegyeket vizsgáljuk meg közelebbről, melyek a kodifikációban elsődleges szerepet játszottak.

A dialektológia és a szociolingvisztika terminológiája nem egységes, ezért a dolgozatban szereplő legfontosabb terminusokkal kapcsolatos kérdésekre is kitérünk. Nem tekinthetünk el a norvég nyelvújítás előzményeinek vizsgálatától sem. Az anyanyelvi írásbeliség megjelenése, majd a norvég nyelv fokozatos desztenderdizációja csak történelmi keretekben értelmezhető. Véleményünk szerint azonban a dán uralom idején (1450-1818) sem csak desztenderdizációs folyamatokkal kell számolnunk. A dán írott nyelv hatása és a dán nyelvvel kapcsolatos norvégiai hozzáállás vizsgálata ezért kiemelkedően fontos a dolgozat szempontjából. A reformok célkitűzéseinek és a ténylegesen érvényesülő szempontok vizsgálata után a kialakult nyelvi helyzetet, és az újabb fejlődési tendenciákat is elemezzük a legfrissebb statisztikák figyelembevételével.

2. Elméleti háttér

A sztenderd változatok kitüntetett státuszának elemzéséhez felhasználjuk **Stewart** (1968) nyelvtipológiáját, melynek alapján elsősorban a norvég írott változatok **autonómiájának** kérdését vizsgáljuk. A **történetiség** mindkét hivatalos sztenderd esetében kérdéseket vet fel, míg a **vitalitás** problematikája különösen a NN vizsgálatánál merül fel, mivel beszélt változattal csak korlátozott kontextusban rendelkezik.

A **sztenderd változat** és a **dialektus** viszonyát különböző definíciós lehetőségek alapján közelítjük meg. A megközelítés függvényének tekintjük, hogy a sztenderd változatot egy „különleges” dialektusként, vagy a szociolektusoktól és a regiolektusoktól megkülönböztetve tárgyaljuk. Az angol *dialect* terminust a magyar és a német dialektológiában, illetve szociolingvisztikában a **nyelvváltozat** fogalmával tekintjük egyenértékűnek. Különbséget kívánunk tenni a változatok összességét magába foglaló sztenderdizált nyelv fogalma és a konkrét sztenderd változat(ok) között.

A sztenderd változatok szempontjából az **empirikus** és **kodifikált normák** közötti különbséget elsődlegesnek véljük. (Vö. Dyvik 1993: 171-173; Vikør 1994: 66.) Az előírt formákat csak akkor tekintjük a tényleges norma részének, amikor ezek használata ezt igazolja. A norvég esetében ezt azért gondoljuk kiemelkedően fontosnak, mert egy sztenderd változat hivatalos státusza nem feltétlenül jár együtt annak nyelvészeti értelemben vett normaként való értelmezésével, és ezzel szemben egy működő normának nem előfeltétele annak hivatalos volta.

A beszélt norma kérdése tabunak minősül Norvégiában, mert például Wiggen (1995) szerint nem kodifikáltak beszélt norvég sztenderdet, sőt még arról sem döntöttek, hogy erre egyáltalán szükség lenne. Úgy gondoljuk, hogy egy nyelvi norma létének kérdése nem függhet attól, hogy azt szükségesnek tartjuk-e, vagy hogy annak sztenderdizációja központi intézkedések útján történt volna. A beszélt nyelv sztenderd változatainak esetében más nyelvek vonatkozásában is csak ritkán beszélhetünk konkrét értelemben vett kodifikált normáról, egy-egy kiemelt változat fonológiai leírásával azonban találkozhatunk, ami a kiejtési szótárak alapját is képezi.

A nyelvtervezés műszó alapján feltehetjük a kérdést, hogy egyáltalán tervezhető-e a nyelv? Határozottan kijelenthetjük, hogy **a nyelv**, amit az írott és beszélt változatok összességének tekintünk, **nem tervezhető**. A nyelvtervezés folyamatát ezért konkrét nyelvváltozatok létrehozására és fejlesztésére vonatkoztatjuk, ahol a tervezés a nyelvhasználatot irányító normákat érinti.

A nyelvtervezés modellje (Haugen 1959, 1987) a formális nyelvi alakzatokra vonatkozik. Az írott nyelv elsődlegességének hangsúlyozása a beszélt nyelvvel szemben kettős értelmezést kaphat a norvég folyamatokat illetően. A BM és a RM alapját a dán írott nyelv jelentette, míg a NN helyesírása, grammatikája és szótára elsősorban dialektusokra épült, amihez csak másodlagosan szolgált példaként a középkori Norvégia írott nyelve, a *norrøn*. A BM, és még inkább a RM átfedést mutat a társadalom egy részének beszélt változatával, míg különösen a korai NN eltérő beszédváltozatok ötvözése volt olyan nyelvi jegyekkel, melyek még a figyelembe vett nyelvjárásokban sem voltak jelen.

Az 1960-as és 70-es években – Kloss (1969) terminológiája alapján – a **korpusztervezés** helyett a társadalmi folyamatokat figyelembe vevő **státusztervezés** került előtérbe. Cooper (1989) is a társadalmi folyamatok elsődlegességét hangsúlyozza. A nyelvtervezés szerinte nem feltétlenül problémamegoldásra irányul, és nem is mindig a nyelvhasználat megváltoztatása az elsődleges cél. Cooper a Kloss által legfontosabbnak ítélt nyelvtervezési területek mellett szorgalmazza az **elsajátítás-tervezés** vizsgálatát is. Mivel a norvég nyelvtervezés szorosan kötődik az iskolai nyelvhasználat-hoz, és a hivatalos sztenderdeken belüli variabilitás fokozatai is az oktatással kapcsolatosak, a Cooper által javasolt kategóriát relevánsnak tekintjük.

A skandináv értekezésekben a nyelvtervezés összetett kritériumrendszereivel találkozunk, melyeknél a szempontok súlyozásában és egymáshoz való viszonyában eltéréseket találunk. Míg a svéd és a dán modellek inkább a stabil sztenderddel kapcsolatos **nyelvművelésre** vonatkoznak, a norvég tanulmányok olyan elveket is megemlítenek, melyek más nyelvek estében kevésbé relevánsak. A nyelvi reformok vizsgálatánál elsősorban **Vikør** (1988, 1994) és **Torp – Vikør** (1993) kritériumrendszerére támaszkodunk.

A nyelvtervezési folyamatok vizsgálatával a nyelvhasználatról és az azt befolyásoló tényezőkről is képet kaphatunk. A nyelvtervezési modellek vizsgálatánál fontosnak véljük szem előtt tartani, hogy az ortográfia a nyelvhasználók többsége számára normatív mintát jelent. Úgy gondoljuk, hogy a helyesírás és a grammatika normatív jellege a funkcióból adódik, és olyan szabályrendszert nyújt a nyelvhasználók számára, melyek különösen azokban az esetekben irányadók, amikor nem támaszkodhatnak nyelvérzékükre. A nyelvjárási beszélőkre is jellemző, hogy formális szituációkban, és különösen az írott nyelv vonatkozásában, a mások által is helyesnek vélt normát tekintik követendőnek.

3. Történeti háttér

Már a Svédországgal a XIV. század elején létrejött unió is közrejátszott abban, hogy egyre kevesebbet írtak norvégul. Ezt követően a dán hatás kapott nagyobb szerepet, és 1450-től Norvégia a Dán Királyság része lett. Az addig használt írott nyelvet fokozatosan a dán váltotta fel. Ennek elsődleges oka nem valamiféle erőszakos dánosításban keresendő, hanem abban, hogy Norvégiában nem maradtak fenn az íráshagyomány korábbi tradícióinak megfelelő (egyházi és királyi) központjai. Norvégiában a reformáció a dán írott nyelv teljes megszilárdulásának, és a norvég nyelvű irodalmi hagyományok további hanyatlásának ideje. A norrøn nyelvvel való végső szakítást az országos törvények dánra történő átírása jelentette, aminek elsősorban praktikus oka volt. A beszélt és írott nyelv olymértékben eltért a régies írott változattól, hogy az eredeti szövegeket már a norvégok sem értették. Lényeges momentumnak véljük, hogy a dán nyelvű törvények megkönnyítették a törvények értelmezését a norvég beszélők számára, ami nemcsak a beszélt nyelv eltávolodását mutatja a korai írott nyelvtől, hanem a dán írott nyelvvel való szoros kapcsolatot is.

A norvég és a dán nyelv nem az ortográfiában, illetve a grammatikában, hanem elsősorban a fonológiai komponensben tér el egymástól rendkívüli mértékben. A norvégot a viszonylag egyszerű, azaz transzparens fonéma-allofön szabályok jellemzik, míg a dánban a fonológiai szabályok rendkívül bonyolultak. (Vö. Ács 1996, 2003.)

A dán írott nyelv fejlődésében azonban norvég írók is kiemelkedő szerepet játszottak. A Dániától való elszakadás ellenére, a XIX. század közepétől a dán írott nyelvet helyesebben és konzekvenssebben használták Norvégiában, mint a megelőző korszakokban. Az írott nyelv eltérő megnevezései a század végéig nyelvészeti szempontból indokolatlanok. Az „anyanyelv”, „könyvnyelv”, „állami nyelv” terminusok mögött olyan ideológiai megfontolások állnak, melyek a dán jelző használatát nemkívánatosnak tekintették az önállósodó országban. A nyelvészeti tanulmányokban található „dán-norvég” jelzőt a norvég nyelvújítás idejétől a beszélt és írott nyelvi norma korai változatára is használják, de míg a beszélt nyelvi norma esetében definíció kérdése, hogy azt norvég vagy dán változatként kezeljük, az írott nyelv vonatkozásában ez a lehetőség vitatható. A norvég nyelvudomány is csak az 1907-es reformtól számol a dán nyelvvel való tényleges szakítással, de a dán írott nyelvre épülő (RM) norma ekkor még mindig nagyobb átfedést mutatott a dánnal, mint a későbbi BM, illetve NN változatokkal.

II. A KUTATÁS

1. Vizsgálati módszerek

A nyelvi reformok ismertetésénél a nyelvtervezés folyamatának modelljét, és a bemutatott kritériumrendszereket tartjuk szem előtt. A reformok nemcsak az ortográfiát érintik, hanem grammatikai változásokat is jelentenek, melyek alapján a norvég változatok egymáshoz való viszonyát, illetve a dán nyelvtől való elhatárolódásukat vizsgáljuk. A változások motiváltságát a norvég beszélt változatok alapján értékeljük. A RM esetében a viszonyítási alapot mindvégig a fővárosi normaváltozat jelentette, ami kezdetben a BM kodifikációjában is meghatározó volt. A BM normában később nyelvjárási elemek is megjelentek, míg a NN változat létrehozását kezdettől fogva helyi dialektusok határozták meg. A dialektológiai szempontokat azoknál a fonológiai és morfológiai változásoknál vizsgáljuk, melyekhez a nyelvjárási térképek adatokkal szolgálnak.

A NN létrehozásánál a kodifikáció jellege alapján azt is vizsgáljuk, mennyiben tekinthető ez a sztenderd természetes változatnak. A kérdés azért releváns, mert a NN kodifikációjában a nyelvtörténeti módszer is szerepet játszott, melynek alapján a beszélt változatokra nem jellemző, rekonstruált alakok is megjelentek. A dialektusokból megszületett norma egész országra történő kiterjesztését éppen archaikus volta és regionális behatároltsága gátolta. A NN esetében az eredeti irányelvek, mint a többségi elv és a demokratikus szempontok érvényesülése csak korlátozott keretek között értelmezhetők. A sokat emlegetett pedagógiai megfontolások rövidtávon szintén csak a beszélők meghatározott csoportjai számára jelentettek előnyt, a későbbiekben azonban éppen a két írott változat együttes használata vezetett konfliktusokhoz az oktatásban.

A RM, illetve a BM kodifikációját szintén a nyelvtervezési modellek alapján értelmezzük, de itt más kritériumok érvényesülését látjuk. Az irodalmi tradíció és a presztízs elve fontosabbnak bizonyult a dán írott nyelv norvégosítása során. A legutóbbi BM reformok során azok az alakok szorultak háttérbe, melyeknek a hivatalos normában történő megjelenése a fenti szempontok figyelmen kívül hagyását jelentette.

A reformok hatásának értékeléséhez a norvég sztenderdek viszonyát és a dán írott nyelvtől való eltávolodásuk mértékét vizsgáljuk, illetve annak kérdését, hogy a mai beszélt változatok mennyiben indokolják több eltérő írott sztenderd fennmaradását. Abból a hipotézisből kell kiindulnunk, hogy a norvég sztenderdek teljes mértékben átjárhatóak és nagymértékben lefedik a norvég beszélt változatokat. De éppen azért, mert a norvég tanulmányok

elsősorban a két hivatalos változat hasonlóságát hangsúlyozzák, nem tekintetünk el ezek összevetésétől a dánnal szemben. A skandináv nyelvek viszonyában érvényesülő tendenciákat a leggyakrabban használt szavak és szövegminták analízisével is vizsgáljuk.

2. A nyelvi reformok vizsgálata

A dolgozat a dán nyelvtől fokozatos elszakadást jelentő XX. századi reformokat, illetve a legutóbbi, 2005-ös szabályozást vizsgálja. A reformok elsődleges céljai négy csoportban foglalhatók össze, melyek közül az első kettő különösen a státusztervezés tekintetében volt meghatározó. A harmadik kategóriához az elsajátítás-tervezés, míg a negyedikhez a korpusztervezés kérdései kapcsolódnak.

- 1) a nemzeti önállóság erősítése az írott nyelv norvégosítása révén;
- 2) a demokratikus áttöréshez kapcsolódó politikai törekvések;
- 3) az iskolázottság kiterjesztése;
- 4) a belső nyelvi struktúrát érintő célkitűzések.

A hivatalos nyelvi reformokat – az alábbi célkitűzések figyelembevételével – elsősorban a korpusztervezés tekintetében vizsgáljuk:

- a) ortofón helyesírás (BM, NN);
- b) a morfológia norvégosítása (BM);
- c) nyelvi modernizáció az archaikus alakok felszámolása révén (NN);
- d) nyelvi egységesítés (BM, NN).

A fonológiai motivált reformok mellett a norvég köznyelv dántól eltérő grammatikai sajátosságai is a változtatások alapjául szolgáltak, mind a **morfológia**, mind a **szintaxis** terén. Ezért nem helyesírási reformról, hanem nyelvi reformról beszélünk a norvég folyamatok kapcsán. A morfológiai változtatások nemcsak a dán írott nyelvtől való fokozatos távolodáshoz járultak hozzá, hanem sokáig a norvég sztenderdek közötti legfontosabb különbségeket reprezentálták.

A belső nyelvi struktúrát érintő reformokban évtizedeken át meghatározó volt a **két hivatalos norma egységesítésének szándéka**. Ez a nyelvpolitikai irányvonal már a XX. század elején megjelent, de attól kezdve kapott nagyobb támogatást, hogy a NN terjedése a kezdeti sikerek után megtorpant.

A tendenciák alapján a reformfolyamatokat három szakaszra bontjuk:

- 1) Az írott sztenderdek elkülönülése – 1901, 1907, 1910;
- 2) A hivatalos változatok közelítése – 1917, 1938, 1959;
- 3) Az egységesítés feladása a kettős nyelvművelés javára – 1981, 2005.

A reformok rövid értékelése:

Az állami hivatalokban az 1930-as nyelvtörvény értelmében kötelező lett a NN és a BM ismerete, ami a kisebbségi változat térhódítását kívánta elősegíteni. A NN és a BM norma közelítésének be nem kalkulált következménye a **RM és a BM elkülönülése** lett, amivel az 1938-as reformtól kezdve számolunk.

A RM norma, azaz **ellennorma** hatásának értékeljük, hogy a BM-ban is jelentősen csökkent az 1950-es évektől a radikális (nyelvjárási) alakok száma, ami a hivatalos sztenderd mérsékelt változata és a RM közötti kiegyenlítődéshez, és ezzel együtt a NN-től való távolodáshoz vezetett.

A beszélt nyelv befolyásolására irányuló (meghiúsult) kísérletnek tekinthető az 1951-ben bevezetett szabályozás a számok kiejtésére (és kiírására) vonatkozóan. Az új szabályozással a legfőbb probléma, mint a nyelvhasználatban legtöbbször, a hagyomány volt. A reformnak ugyan volt hatása a nyelvhasználatra, de a hagyományos alakokat kiszorítani nem tudta, és a félreértések kiküszöbölése helyett az alternatív alakok inkább ennek lehetőségét fokozták.

Az 1959-es reform minden korábbinál világosabban kifejezte, hogy az írott norma kötelező jellege csak meghatározott keretek között értelmezhető, és a két hivatalos sztenderd „tankönyvnorma” nevet kapott.

Az 1981-es reform volt az első, amelyik ténylegesen szakított a korábbi hagyományokkal a hivatalos változatok közelítése terén. Olyan RM alakok kaptak ismét helyet a hivatalos ortográfiában, melyeket az 1938-as helyesírás teljesen kiiktatott, illetve melyek 1959-től a tankönyvekben nem használható, másodlagos alakok voltak. A parlamenti határozattal is megerősített reformot a **BM liberalizálásaként** emlegetik. A legjelentősebb visszalépés a RM irányába a mérsékelt és radikális BM változatokat elválasztó morfológiai különbségek szűkítése volt.

Az 1980-as évektől kezdve már csak a legelkötelezettebb SN támogatók hittek az egységes norma megteremtésének lehetőségében. Az ezredfordulóra ugyanakkor megfogalmazódott az igény, hogy a hivatalos változatokon belül mérséklődjön a variabilitás, amit az alternatív alakok számának csökkentésével, illetve a megengedett alakok használhatóságának egységesítésével lehetett elérni.

A 2005-ben bevezetett reform a BM és a RM norma közelítését jelentette. A hivatalos sztenderd bizonyos esetekben még konzervatívabb alakokat is lehetővé tesz, mint amit a tradicionális RM ajánlásai tartalmaznak. Mivel az új szabályozás megszüntette a radikális BM-nak megfelelő morfológiai jegyek kötelező használatát, hatására a mérsékelt BM további erősödése és a RM normával való kiegyenlítődése várható.

A nyelvtervezés kritériumai közül az **ortofónia elve** mindhárom változatban érvényesült, mert a norvég kiejtés ezt lehetővé teszi, szemben például a dánal. Míg a BM, illetve a RM kodifikációjában egy kiválasztott norma-változat játszott elsődleges szerepet, addig a NN eltérő nyelvjárások közös nevezőjeként jött létre. Az ortofónia elvének határt szabott a **morfológiai egyértelműség** fenntartásának igénye. A **lexikai egyértelműség** leginkább a NN kodifikációját határozta meg. Az **egyszerűség, rövideg és logika** elvét a normaváltozatok szempontjából másodlagosnak ítéltük. Az **etimológiai szempontok** a NN és a RM norma esetében eltérő értelmezést kapnak. A **nyelvi variáció** a hivatalos normákon belül volt meghatározó, míg a RM egységesebb képet mutat. A **rögzült konvenciók** és az **írott norma stabilitása** leginkább a RM kodifikációjában érvényesült. A hivatalos reformokat figyelmen kívül hagyó RM norma hívei éppen erre a szempontra hivatkozva érveltek a szükségtelennek ítélt változtatások ellen. A kritérium jelentőségét a norvég reformok kapcsán abban látjuk, hogy a stabilitásra való igény és a rögzült konvenciók az egyébként logikusnak, és más szempontok alapján motiváltnak vélt változtatásoknak is határt szabnak. Amennyiben a stabil normaként értékelt RM-t és a jelentős változásokat megélt BM-t összehasonlítjuk, arra a következtetésre jutunk, hogy a hivatalos sztenderd szempontjából egyes stádiumok csupán kerülőutat jelentettek. A NN-ből átvett alakok mindinkább visszaszorulnak, és helyettük a korábban elutasított, és a RM-ban is fellelhető változatokat találjuk.

A norvég reformok sorozatának vizsgálata alátámasztja, hogy a kivitelezésben a **fokozatosság elve** érvényesült. A hivatalos ortográfiában megjelenő alternatív alakok is ezt az elvet szolgálták, amitől a tradicionális alakok használatának visszaszorulását remélték. A NN és a BM sztenderdek párhuzamos reformjai is a két változat közötti távolság fokozatos csökkentését célozták. A reformok fokozatos követése a RM norma esetében is érvényesül. A legnagyobb napilapok szerkesztői a hivatalos reformokból a számukra elfogadható változásokat átvették, bár gyakran évtizedes késéssel.

A **purista törekvések** Norvégiában sem általánosságban az idegen szavak ellen, hanem konkrét nyelvek befolyásának csökkentésére irányultak. A

nyelvi pluralizmus a sztenderd változatok kapcsán annak ellenére is megkérdőjelezhető, hogy eltérő írott változatok állnak rendelkezésre. A státusztervezés tekintetében a következő megállapításokat tehetjük: (1) **A két hivatalos sztenderd közötti szabad választás csak elméleti, az iskolai körzetek által meghatározott norma az egyéni választás lehetőségét korlátozhatja.** Az iskolai nyelvhasználatban meghatározott elsődleges írott változat mellett **kötelező a másik sztenderd elsajátítása is.** (2) Az állami hivatalnokok számára előírás mindkét norma aktív használata. (3) A hivatalos normáktól eltérően kodifikált RM változat használatát elterjedtsége és magas szociális presztízse ellenére korlátozzák. (4) **Beszélt nyelvi norma hivatalosan nem létezik,** a médiában azonban részben a BM és NN tankönyvnormához kapcsolódó normatív kiejtési mintát használják.

A **nyelvi egységesítés,** azaz a közös norvég nyelv (SN) létrehozásának szándéka ugyan a XX. századi norvég nyelvpolitika és nyelvtervezés szerves része volt, az erőfeszítések egyértelműen csődöt mondtak. Mindez nem a BM és a NN közötti eltéréssel, sokkal inkább nyelvészeti tényezőkkel magyarázható. A kulturális kódok különbözősége fontosabbnak bizonyult a nyelvészeti szempontoknál.

Míg a BM fejlődése sok tekintetben hasonló más európai nyelvek fejlődéséhez, a NN támogatása elsősorban **politikai** és **szociális** okokkal magyarázható. Az elsődleges írott nyelv választhatósága sokak számára a demokratikus intézményrendszer részének tekinthető. Amennyiben elfogadjuk azt a véleményt, hogy a dán írott nyelv elsajátítása a norvég nyelvjárásokat beszélők számára nehézséget okozott, feltehetjük a kérdést, mennyiben egyszerűsítette a helyzetet, hogy ugyan rendelkezésre áll egy írott sztenderd, ami egyes nyelvjárások elemeit tükrözi, de mellette a dánra épülő normát is meg kell tanulni, ami ráadásul a többségi írott változat. A **demokrácia elve** alkalmazásának és a társadalmi egyenlőségre való törekvésnek itt egy olyan példáját láthatjuk, ami nyelvi szempontból nem könnyítette meg a hátrányos helyzetűnek tekintett csoport helyzetét, az írott nyelv elsajátítását ugyanakkor mindenki számára megnehezítette.

Pedagógiai érvek motiválták mindkét norma nagyfokú változatosságát a megengedett formák tekintetében, ami azonban később inkább problémaként jelentkezett a tanárok és diákok számára egyaránt. A „kétnyelvű” oktatás a tankönyvek esetében is kötelezően érvényesül. A költségek csökkentésére a középiskolában már nem minden könyv áll rendelkezésre mindkét változatban, itt a kettősnyelvűség egy-egy tankönyvön belül jelenik meg, ami a normával kapcsolatos bizonytalanságot tovább növeli.

A **presztízis elve** a BM és a RM változatok tekintetében értelmezhető. A BM és a RM szociális presztízse fejlődésének minden szakaszában felülmúlta a NN változatét, aminek inkább nemzeti presztízse volt meghatározó. A BM sztenderd kialakulását tekintve leginkább abban különbözik a svéd vagy dán írott nyelvtől, hogy XX. századi fejlődésének minden fázisát központilag irányított nyelvtervezési lépések határozták meg. A RM norma fennmaradása igazolja, hogy egy presztízsváltozat hivatalos státusz nélkül is talpon maradhat, míg a BM a politikai támogatás ellenére kényszerült visszafordulásra a kezdeti tradicionális változat irányába. A két változat eltérő úton, közel ugyanott kötött ki.

A **liberalizmus** részeként a hivatalos nyelvtervezést figyelmen kívül hagyó, önálló kodifikáció is tárgyalható, amire példa a RM norma fejlesztése. A RM híveinek ugyanakkor gyakran szemükre vetik, hogy a nyelvhasználattal kapcsolatos liberális álláspont alatt leginkább saját, a hivatalos sztenderdek-től eltérő változatuk támogatását értik. A liberális álláspont megvalósítása tükröződhet a norvég sztenderdeken belüli variabilitásban is.

3. A reformok hatásának értékelése

A központi skandináv nyelvek szókincsének és morfológiai sajátosságainak vizsgálatánál azt látjuk, hogy az egyes nyelvtörténeti változások eloszlása a két norvég írásbeli alakzatban eltéréseket mutat, és míg a BM legtöbbször a dánnal mutat rokonságot, a NN részben a svéddel, részben a norvég korábbi írott változatával, a norrønnel. A BM normán belül is eltérést találunk a mérsékelt és a radikális változatok között.

A leggyakrabban használt szavak vizsgálata alapján megállapítható, hogy minden kategóriában azon szavak dominálnak, melyek minimális alaki eltéréssel ugyan, de átfedést mutatnak az egyes változatok között. A NN és a svéd viszonyában minimális azon egyezések száma, melyek a dán és a BM változatokkal szemben jellegzetes különbséget mutatnának, de a szavak eredete itt is azonos mind a négy sztenderd esetében. A főnevek között a BM és a dán viszonyában nem találtunk olyan példát, ahol a szavak eredete eltérő lenne, és az esetek többségében teljes az alaki egyezés. A vizsgált főneveknél fellelhető alaki eltérések a BM reformok által bevezetett változásokra vezethetők vissza. A főnevekhez hasonlóan az igéknél is csak a reformok alapján értelmezhető eltérésekkel találkozunk a BM és a dán viszonyában. A melléknevek és a határozószók esetében is jelentős a minimális eltéréseket mutató alakok száma mind a négy változat viszonyában. A

melléknevek között csak egy-egy kiragadott példát említhetnénk, ahol a dán vagy a svéd alak eltér a norvég használttól.

A vizsgált korpuszból egyik kategóriában sem tudunk bemutatni olyan példákat, ahol a NN és a BM közötti egyezés egyedi lenne, és ne találunk ennek megfelelően változatot a dán vagy a svéd sztenderdben.

A mintaszöveg vizsgálata is alátámasztja, hogy a dán nyelvhez legközelebb a BM mérsékelt változata áll, és az eltérések inkább a szavak írásmódjában jelentkeznek, ami részben fonológiai okokra, illetve a BM nyelvi reformjaira vezethető vissza. A radikális BM és a NN közötti eltérések száma és jellege a dán és a mérsékelt BM viszonyához hasonlítható, míg a mérsékelt BM és a NN közötti távolság a dán és az ahhoz legközelebb álló norvég változat viszonyában tapasztaltnál jelentősebb.

Az elemzések alapján el kell fogadnunk azt a véleményt, miszerint a NN és a BM közötti eltérés nem jelentős, pusztán nyelvi kritériumok alapján azonban a BM és a dán írott nyelv közötti kapcsolat is figyelemre méltó. Több mint 100 év nyelvújítási törekvései ellenére, az írott dán ma közelebb áll a norvég BM-nak megfelelő kiejtéshez, mint a beszélt dán normához. Ehhez nagymértékben hozzájárult a dán kiejtés eltávolodása az írott nyelvtől. Ugyanakkor ez a jelenség azt is feltételezi, hogy a hagyományosabb norvég norma beszélt és írott változata sem távolodott el olyan mértékben a dán írott sztenderdtől, mint ahogy azt az 1981 előtti reformok alapján gondolhatnánk, és így a 2005-ös szabályozás az empirikus normához való igazodást szemlélteti.

A XX. században lezajlott reformok a hivatalos változatok közötti távolságot jelentősen csökkentették, ami nagyobb mértékben jelentette a NN közelítését a BM-hoz, mint fordítva. Amikor azonban a két sztenderd hasonlóságát hangsúlyozzuk, figyelembe kell venni, hogy a 2005-ös reform már csak alternatívaként határozza meg azokat a korábban kötelező morfológiai sajátosságokat, melyek a BM-t a dánhoz képest a NN normával kötötték össze.

A NN sztenderd sajátosságai közül annak kisebbségi státuszával és mester-séges jellegével is foglalkoztunk. A NN használatának változását az iskolai használatra vonatkozó statisztikák alapján vizsgáltuk, ahol azt láttuk, hogy egyes fordulópontok a hivatalos nyelvi reformokhoz köthetők. A negatív tendencia átmeneti megfordulása a BM 1981-es reformja után következett be, ami szakítást jelentett a két norma összeolvasztásának szándékával. Az

egyesített norvég sztenderd megalkotásának elvetésében a NN hívei egy olyan folyamat végét láthatták, melyben a legnagyobb engedményekre az általuk képviselt norma kényszerült. Ezzel együtt a NN ellenzőinek szemében is elmúlt az a „veszély”, hogy a NN alakok tovább „gyengíthetik” a dánra épülő normaváltozatot.

A NN kodifikációjának jellege több ponton a nyelvészeti konstrukció eredményeként kapott mesterséges nyelvekkel mutat párhuzamot. Ezekről a szempontoktól eltekintve, a NN mesterséges jellege leginkább egy elterjedt szóbeli változat hiányában keresendő. A NN-hoz köthető kiejtés nemcsak használóinak számát tekintve, illetve behatárolt szituációkhoz köthető elterjedtségében tér el a BM változattól, hanem elsősorban azért, hogy nincs anyanyelvi funkciója, használói azt mindig másodlagos beszélt változatként sajátítják el.

A BM-nak megfelelő beszélt változat ezzel szemben nemcsak a főváros és környékének presztízsváltozata, hanem régiók feletti normaként is funkcionál. Ez a norma fontos szerepet játszott és játszik a norvég nyelv fejlődésében. A BM beszélt és írott változatában is fontosnak véljük a dán hatást, ami azonban mindkét esetben az írott nyelv hatásaként jelentkezik. A dán és a norvég kiejtés összehasonlítása rámutat, hogy a dán olyan mértékben különbözik a norvégiai beszélt változatoktól, hogy az a beszélt normához nem szolgál referenciául. A dán írott nyelv és a norvég kiejtés szoros kapcsolatát éppen abban látjuk, hogy azok a hangtani sajátosságok, melyek a dán és a norvégtól ténylegesen elválasztják, nem jelennek meg a dán ortográfiában.

Az írott normák változatossága nagymértékben hozzájárul a norvég nyelvi helyzet komplexitásához más skandináv országokkal összevetve. Úgy véljük, hogy éppen az egymás mellett létező változatok miatt nem olyan mértékű az előírt normák presztízse, mint ami más sztenderdek esetében jellemző. Az írott nyelv komplexitása a XIX. század végi, és különösen a XX. századi nyelvtervezés következményének tekinthető. A beszélt nyelv változatosságát nem tartjuk a nyelvtervezés szempontjából relevánsnak, de az eltérő írott normák és a normákon belüli variabilitás pozitív mellékhatásaként értékelhetjük a nyelvjárási változatok használatának elterjedtségét.

III. KONKLÚZIÓK

1. A legfontosabb eredmények tételelesen

A reformok vizsgálata alapján kijelenthetjük, hogy a két eltérő sztenderdizációs folyamat háttérében nem nyelvi indokok álltak. A nyelvújítást megelőzően Norvégia stabil írott nyelvvel rendelkezett, mely évszázadokon át alkalmas volt arra, hogy a norvég beszélt változatok írott kódjaként szolgáljon.

A XIX. századi nyelvi komplexitást nem tekintjük norvég specifikumnak. A nyugati nyelvjárási változatok és a dán írott nyelv közötti távolságot hangsúlyozó leírásoknak ellentmondanak a mai NN és a BM, illetve a BM és a dán nyelv közötti átfedések, és a statisztikai adatok, melyek szerint a nyelvjárási beszélt lényeges többsége a nyugati területeken is a BM-t használja elsődleges írott kódként.

Míg a XIX. századdal kapcsolatos leírások a beszélt változatok közötti eltérések alapján kommunikációs problémát emlegetnek, a jelenlegi helyzet értékelésekor a tanulmányok éppen a nyelvi pluralizmus hatásaként értékelik a norvégok magas kompetenciáját az interskandináv kommunikáció terén. A többnyelvűség és a beszélt változatoktól részben eltérő írott normák ezek szerint a kommunikációt nem nehezítik, hanem annak zavartalanágát segítik elő.

A reformfolyamatok vizsgálatánál világosan látható, hogy a szociális problémák eredetét Norvégiában is a nyelvi kérdéshez kapcsolták. A szociális kiegyenlítődést azonban elsődlegesen az iskolázottság kiterjesztése és a demokratikus intézményrendszer kibővítése tette lehetővé, ezért ezt nem a nyelvi reformok hatásaként értékeljük.

A normaválasztás a BM, és különösen a RM fejlesztése kapcsán egy kiemelt változat figyelembevételével történt, míg a NN megalkotói éppen ezzel a változattal szemben kívántak egy ellennormát létrehozni. A BM változat magas szociális presztízst a NN nemzeti presztízse csak az első évtizedekben volt képes kompenzálni. Mindkét hivatalos sztenderdben fokozatos hangsúlyeltolódás történt a figyelembe vett beszélt változatok szempontjából. A RM kodifikációját ezzel szemben mindvégig a kiemelt presztízsváltozat határozta meg, ami a norma fennmaradását segítette.

A státusztervezésben a politikai meghatározottság érvényesül, a két hivatalos norma használatát parlamenti határozatok szabályozzák. A két sztenderd

változat egyenjogúságát garantáló törvények is figyelembe veszik azonban a NN kisebbségi státuszát.

A korpusztervezés a NN-ban részben nyelvi konstrukció útján történt, a mesterséges nyelvek létrehozásánál is érvényesülő elvek alapján, míg a BM reformjai az írott és beszélt norma közelítését szolgálták.

Az elsajátítás-tervezés mindmáig viták keresztüztében áll. Az elsődleges iskolai nyelvváltozat választhatóságát viszonylagosnak véljük, mert továbbra is kötelező mindkét írott norma használata.

Az eredmények figyelembevételével kijelenthetjük, hogy a hivatalos BM és NN mellett indokolt a RM elkülönítése, mely előbbieknél jóval egységesebb képet mutat. A RM stabilitásához nagymértékben hozzájárult, hogy ez a norma kívül állt a nyelvi vitán. A BM és a RM sztenderdekhez beszélt normaváltozatok kapcsolódnak, míg a NN elsődleges beszélt változatként nincs jelen. Az írott és beszélt norma kapcsolata alapján a BM dominanciája tendenciózus.

A BM és a NN közötti átfedések mértéke a választott változatok függvénye. A mérsékelt BM és a RM a dán írott nyelvvel továbbra is lényegesebb egyezéseket mutat, mint a NN normával.

A BM norvég kiejtésnek megfelelő átírásának határt szabott, hogy a referenciával szolgáló beszélt változatok sem voltak mentesek a dán írott nyelv befolyásától, és egyes szóalakok esetében ma is a dán írásmód áll közelebb a BM-nak megfelelő kiejtéshez.

Az egységes nemzeti nyelv létrehozása annak ellenére hiúsult meg, hogy a norvég sztenderdek fonológiai és szintaktikai rendszere azonos, szókincsük nagyrészt közös, és a morfológiában jelentkező különbségek terén is fokozatos kiegyenlítődés történt. A hivatalos státuszt nélkülöző RM változat presztízsét ezzel szemben erősítették a SN norma létrehozásával kapcsolatos ellenérzések.

Az alternatív írott változatok a hivatalos normák presztízsét gyengítették, amit csak fokoztak a rendszeres reformok. Az írott normával kapcsolatos bizonytalanság ugyanakkor kedvezőnek bizonyult az egyéni nyelvhasználat változatosságának fenntartásában, amit a dialektushasználat elterjedtsége igazol.

A sztenderdizációban általánosan érvényesülő tendenciák leginkább a RM fejlődésében érvényesültek, ahol elsődlegesnek bizonyult az írott nyelv stabilitása, az irodalmi nyelv státusza, valamint a beszélt normaváltozat presztízsé. A fenti szempontok érvényesülése a BM és RM változatok közötti kiegyenlítődésben is szerepet kapott.

A norma stabilitásának igénye a RM fennmaradását segítette a nyelvpolitikai szándékok ellenében is. A BM esetében a 2005-ös reformban teljesebbé válik a stabilitásra és egységességre való törekvés, míg a NN-ban továbbra is a fokozott variabilitás érvényesül.

A tanulmányok a demokrácia elvének megvalósulását sugallják a reformokban, ami azonban nem feltétlenül jelenti a többségi nyelvhasználat figyelembevételét. A jelentős bázissal rendelkező RM norma kizárása a hivatalos reformokból, annak státuszát hosszú távon nem gyengítette, míg a NN fennmaradásának legfőbb záloga használatának kötelező jellege.

2. Kitekintés

A norvégiai folyamatok további vizsgálatánál is fontosnak gondoljuk a nyelvpolitikai szempontból ellentmondásos kérdések tisztázását. Nyelvészeti leírások véleményünk szerint nem hagyhatnak ki olyan normaváltozatokat a vizsgálatból, melyek a használatban elterjedtek, függetlenül attól, hogy a törvényi szabályozás ezek státuszát megerősíti vagy sem. A politikai és ideológiai szempontok figyelembevétele a norvég helyzettel kapcsolatos mítoszokat csak tovább erősítené. Ezzel együtt indokolatlannak látjuk a norvég folyamatok minden elemét nyelvészeti kérdésnek beállítani.

Az írott sztenderd változatok mellett kiemelkedő jelentőséget tulajdonítunk a beszélt normaváltozatok kutatásának. A nyelvhasználat és a nyelvi változások megértéséhez egy ilyen vizsgálat értékes adalékot nyújthat.

A 2005-ös reform után izgalmas kérdésnek tűnik az írott normák további fejlődése. A BM és a RM normák kiegyenlítődése a folyamatok logikus következményének tűnik, míg a NN változat fennmaradásának kérdésében hosszú távon már a változat támogatói is bizonytalanok. Az előrejelzések azonban már többször tévesnek bizonyultak Norvégiában.

III. A TÉZISEKBEN HIVATKOZOTT IRODALOM

Ács Péter 1996. Az interskandináv kommunikáció fonológiai aspektusa. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Germanisztikai Intézet.

Ács Péter 2003. A norvégiai nyelvújításról. In: Geecső Tamás (szerk.) 2003. Természetes nyelvek – mesterséges nyelvek. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XXIV. Budapest, Tinta Könyvkiadó, 7-12.

Cooper, Robert L. 1989. Language planning and social change. Cambridge, Cambridge University.

Dyvik, Helge 1993. Normbegreper, systembegreper og individueringen av norske skriftspråk. In: Standardspråk og dialekt. Seminarer i Oslo 1991 og 1992. Bergen Riksmålsforening – Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur, 159–174.

Haugen, Einar 1959. Planning for a standard language in modern Norway. Anthropological Linguistics I (3): 8-21.

Haugen, Einar 1987. Blessing of Babel. Bilingualism and language planning. Problems and pleasures. Contributions to the Sociology of Language 46. Berlin – New York – Amsterdam, Mouton de Gruyter.

Kloss, Heinz 1969. Research possibilities on group bilingualism. A report. Quebec, International Center for Research in Bilingualism.

Stewart, William A. 1968. A sociolinguistic typology for describing national multilingualism. In: Fishman, Joshua A. (szerk.) 1968. Readings in the sociology of languages, The Hague – Paris, Mouton de Gruyter, 531-545.

Torp, Arne – Lars S. Vikør 1993 (1989). Hovuddrag i norsk språkhistorie. Oslo, Ad Notam Gyldendal.

Vikør, Lars S. 1994 (1988). Språkplanlegging. Prinsipp og praksis. Oslo, Novus.

Wiggen, Geirr 1995. Norway in the 1990s: a Sociolinguistic Profile. International Journal of the Sociology of Language 115: 47–84.

I. INTRODUCTION

1. Motivation and aim

The aim of the dissertation is to describe the potentials of language planning by examining the development of the different forms of written Norwegian. The language reforms reflect at the same time the limitations of influencing the operative norms that are often different from the normative varieties. For this reason the dissertation does not only include the examination of the two official norms, *Bokmål* (BM) and *Nynorsk* (NN), but also the usage of *Riksmål* (RM) which is often disregarded in linguistic studies. The official variability of the Norwegian written language is even more remarkable, considering that **the varieties are mutually intelligible**. It is difficult to identify a linguistic explanation for maintaining the complex language system. The other special feature of the Norwegian language situation is the variability within the official norms, which is based on the alternative forms in the normative orthography and grammar. As a result, within the BM norm there is a traditional variety showing similarities with RM and a distinct “radical” variety reflecting characteristics of local dialects.

The neglect of the RM norm in linguistic literature can be explained by the fact that whereas the codification of the official varieties is supported by **parliamentary resolutions**, RM is regulated by a civil organization, the “**Norwegian Academy for Language and Literature**”. Nevertheless, contrary to the official standards, RM has remained homogeneous and maintained its high social status even without state support. As a result of the Norwegian language reforms the previously used **stable written standard (Danish)** has been replaced by **several variable (Norwegian) written norms** and the idea of the united standard, *Sammorsk* (SN), is still only a **linguistic abstraction**. The dissertation does not deal with this variety. There are no official norms for spoken Norwegian, but as the relation between spoken language and written standards can highlight different aspects of language development, the dissertation deals with questions of spoken norms too.

The description of the Norwegian language situation varies in the linguistic literature. There are descriptions that regard the cohabitation of the two official standards as an absurdity, being the side-effect of “language treatment”. On the other hand we also find **idealistic views about the linguistic pluralism present in Norway**. There is no consensus among Norwegian linguists either. A central argument for the present dissertation is the idea that an “outsider” might be well placed to bring up questions that do not conform entirely to the political or linguistic aims that are often taken

for granted in Norway. The dissertation examines the Norwegian language development focussing on controversial issues still disputed among linguists. In order to describe the different possibilities and limitations of language planning it seems necessary to **compare the original aims with the results created by the reforms**. The research is primarily based on Norwegian linguistic studies and on international literature that puts the Norwegian situation in focus. Based on the broader context of Scandinavian linguistics, the dissertation also compares specific aspects with Danish and Swedish linguistic descriptions.

The **models of language planning** and their **systematic criteria** provide the theoretical background for the analysis, searching for reasons that have led to the present language situation. One of the questions dealt with is the way the linguistic criteria played a role in the development of the Norwegian norms. It is assumed that the present situation can be explained by non-linguistic criteria such as political, social and cultural aspects. The linguistic criteria cannot be disregarded, however, because the Norwegian studies often underline their role in the development of the written language. On the basis of the different models the dissertation tries to focus on criteria that played an important role in the reforms. Certain aspects of the recent reform of the German language – that have been introduced in several stages since 1998 – provide a possibility for comparison with the Norwegian language process.

The codification of NN is based on local dialects. This is why the results of the Norwegian dialectology are taken into account when analyzing the development of the written norm. In the case of BM, too, most corpus planning decisions were based on spoken forms. The focus is on dialect features that played a role in the reforms.

The terminology of dialectology and sociolinguistics raises questions that are relevant for the present dissertation. Following a review of the terms used in the paper, a short description of the historical background of the language reforms is inevitable. The early stages of the Norwegian written traditions and the destandardization of the written norm can only be explained against the historical background. At the same time it is being argued that the development that took place in Norway during the Danish rule (1450-1818) cannot be labelled as destandardization only. The influence of written Danish and the different attitudes prevailing in Norway towards Danish are therefore important issues for this dissertation. After analysing the aims of the reforms and the actual language development, the

dissertation looks into the present state of the Norwegian language and recent developments, considering the latest statistical data.

2. Theoretical background

For the evaluation of the special status of the standard varieties Stewart's language typology (1968) is considered, focusing on the questions of **autonomy** of the Norwegian written varieties. **Historicity** brings up questions in relation to both official standards, while the examination of **vitality** proves to be problematic in the case of NN whose spoken form is limited to specific contexts.

The questions related to the **standard language** and **dialects** are highlighted by presenting different definitions. It seems to be a matter of definition whether one considers the standard variety as a "special dialect" or tries to distinguish it from sociolects and regiolects. It seems to be appropriate to consider the English term *dialect* as being equivalent in the Hungarian (and German) dialectology with the term **variety** (and not: *dialektus/Dialekt*). The dissertation distinguishes between the term *standardized language* that include all varieties and the term *standard variety* which is the codified norm.

In relation to the standard varieties the difference between the **empirical norm** and the **codified norm** seems to be of importance. (Cf. Dyvik 1993: 171-173; Vikør 1994: 66.) The normative forms can only be regarded as part of the actual norm if they are reflected in usage. This becomes relevant for the Norwegian language, because according to this hypothesis the official status of a norm does not necessarily result in an actual norm by linguistic criteria, just as an empirical norm can exist without official status.

The question of spoken norms seems to be taboo in Norway. According to Wiggen (1995) no spoken norms have been codified in Norway and there have been no decisions about the necessity of such norm either. The dissertation presents the argument that the existence of a language norm does not depend on whether one considers it necessary or whether its development is based on scientific codification. In the case of most languages, spoken norms are rarely codified in the way written norms are, but it is the phonological descriptions of specific spoken norms that provide the basis for pronouncing dictionaries.

The term *language planning* brings up the question whether language can be planned at all. The **language** that we regard as the complex of all spoken

and written varieties **cannot be planned**. Language planning can only be considered as a process to codify and elaborate a distinct variety and the planning actually takes place on the level of norms that influence language usage.

The model of language planning (Haugen 1959, 1987) is related to formal language structures. The primacy of the written language in comparison to the spoken varieties can be looked at from different perspectives in the Norwegian development. The basis for BM and RM was the Danish written language, whereas the orthography, grammar and dictionary of NN is primarily based on local dialects and the Norwegian written language of the Middle Ages, *norrøn*, played only a secondary role in the codification. BM and even more so RM reflect the spoken norm of a specific social group, while especially the early NN was a mixture of different spoken varieties with forms that even in the considered dialects were not present.

In the 1960s and 70s – according to the terminology of Kloss (1969) – the focus of interest turned from **corpus planning** towards **status planning** that considered social aspects in the planning process. Cooper (1989) stresses the importance of social factors and points out that the planning process is not necessarily aiming at solving specific problems and that the major goal is not always the change of language usage. Cooper argues for the consideration of **acquisition planning** in the language planning process in addition to the aspects described by Kloss. Because the Norwegian language planning is closely related to the language usage at schools and the levels of variability within the official standards are relevant only in education, the category suggested by Cooper has primary importance for the dissertation.

The Scandinavian studies present complex systems of **criteria of language planning**, which show differences in the priority and the relation between specific criteria. While the Swedish and Danish descriptions can be regarded as models of **language maintenance** of stable standards, the Norwegian studies list principles that are less relevant for other languages. When examining the reforms, the models of **Vikør** (1988, 1994) and **Torp – Vikør** (1993) are primarily considered.

Studies of language planning can provide information about language usage and about factors that influence the norms of language users. For the examination it is important to keep in mind that orthography is a normative model for the majority of language users. The normative character of orthography and grammar can be derived from their function. They provide

a system for language usage that is particularly useful when the linguistic instinct is not sufficient. Also for speakers of local dialects it is characteristic that they follow norms in formal situations and particularly in regard to the written language that are considered correct by the majority.

3. Historical background

Already during the union with Sweden in the 14th century the Norwegian written tradition was in decline. Later the Danish influence was more dominant and from 1450 Norway became part of the Kingdom of Denmark. The traditional language written in Norway was gradually replaced by Danish. In the beginning this was not caused by forcible means, the reason was rather that the traditional (clerical and royal) centres of the written tradition lost their status. The Reformation in Norway led to the further establishment of the Danish written language and the disappearance of the remains of the Norwegian literary traditions. The translation of Norwegian law into Danish meant the final break with the Old Norse language, which was done primarily for practical purposes. There was such a big gap between the spoken and the traditional written language that the old scripts were less and less intelligible in Norway. It is important to underline that the Danish texts were better understandable for Norwegian speakers than the Norse originals. This not only illustrates the alienation of the spoken language from the old written norm, but also the close relationship between Danish and Norwegian.

Norwegian and Danish differ in the first place not in their orthography and grammar, but in the phonological component. Norwegian is characterized by transparent phoneme-allophone rules, whereas in Danish the phonological rules are exceedingly complex. (Cf. Åcs 1996, 2003.)

Norwegian authors played a major role in the development of the Danish written language. Despite the secession from Denmark (1814), written Danish was used in Norway in a more correct and consistent form in the middle of the 19th century than ever before. Until the end of the century the different names given to the traditional written language used in Norway had no linguistic basis. There were ideological considerations behind the terms *mother tongue*, *book language*, *state language*, simply avoiding the use of the adjective *Danish* as the country became politically more independent. The term *Dano-Norwegian* used in linguistic studies both for the spoken and the written language in Norway suggests a mixture of language forms. In the case of the spoken language it is a matter of definition whether one considered it a Norwegian or a Danish variety, whereas this option is

questionable for the written norm. Even Norwegian linguistic studies refer to the reform of 1907 as the breaking-point from the Danish written language and this norm was still much closer to Danish than to BM or NN following the reforms later on.

II. RESEARCH

1. Research methods

The presentation of the language reforms is based on the model of language planning and particularly on the criteria for the planning process. The reforms concern not only the orthography but the grammar as well and these changes reflect the relationship between the Norwegian written varieties and their divergence from Danish. Whether the changes are linguistically motivated can be examined on the basis of the spoken varieties. The codification of RM was based on the norm spoken in the capital, which also played a major role for the early BM norm. Later on characteristics of local dialects have been introduced in the BM norm, whereas for NN these forms had represented the point of orientation from the very beginning. The dialectal aspect is examined in those phonological and morphological changes, for which the maps of local dialects provide sufficient data.

As for the codification of NN, the question in which way this standard can be considered as a natural variety is pondered. This seems to be relevant, because the historical method played a role in the standardization of this norm, which resulted in reconstructed forms that had no precedence in the spoken varieties. These archaic forms presented a major obstacle in the spread of the new norm throughout the country. The original principles such as the maxim of majority or democracy can be considered in a limited way in this process. The often mentioned pedagogical principle provided certain benefits only for distinct groups of speakers and only for a short time. The parallel use of two written norms in the field of education turned out to be a major factor for conflicts later on.

The codification of RM and BM differs from NN primarily in the principles that ruled the planning process. In the first case, the maxims of literary tradition and prestige proved to be determining in making the written language “more Norwegian”. Later on, departing from this line, elements taken from local dialects were introduced in BM. The latest BM reforms, however, have again removed some of those forms that did not reflect the maxims mentioned above.

The relation between the different Norwegian standards and their divergence from Danish are considered for the evaluation of the effects of the reforms. The question is also whether there are any linguistic arguments for maintaining different standard forms. According to the hypothesis of the dissertation the Norwegian standards are mutually intelligible and all of them are capable to function as written code for the spoken varieties. Norwegian studies underline the similarities primarily between the two official norms. It is, however, also necessary to consider their relation to RM and Danish. The relation between the different Scandinavian standards is looked into on the basis of the most frequently used words and of text samples.

2. The language reforms

The dissertation puts the language reforms of the 20th century and the latest change of 2005 into focus. The primary aims of the reforms can be summarized in four points, out of which the first two determined the status planning, the third the acquisition planning and the fourth the corpus planning procedures.

- 1) Strengthening the national independence by the adoption of Norwegian language forms;
- 2) Political aims attached to the democratization process;
- 3) Spreading of basic education;
- 4) Linguistic aspects.

In the investigation of the official language reforms the focus is on corpus planning considering the following principles:

- a) Orthophone orthography (BM, NN);
- b) Adoption of Norwegian morphological forms (BM);
- c) Modernization of the written language through elimination of archaic forms (NN);
- d) Unification of language norms (BM, NN).

The reforms were mainly motivated by the phonological component, but the grammatical differences from Danish also played a role in the changes, both when it comes to **morphology** or **syntax**. This is why the term *language reform* seems to be more accurate than *orthographical reform*. The changes in morphology resulted not only in a growing distance from Danish, but also represented the most important differences between the Norwegian standards.

Throughout several decades the changes in the language structure were primarily motivated by the **aim to bring the official norms closer to each other**. This policy emerged already at the beginning of the 20th century, but gained more importance when after early successes the spread of the NN norm started to decline.

According to the tendencies in the reforms three periods can be identified:

- 1) Divergence of written norms – 1901, 1907, 1910;
- 2) Approximation of the official standard forms – 1917, 1938, 1959;
- 3) Giving up unification and maintaining of the different official norms – 1981, 2005.

Short evaluation of the reforms:

Since 1930 the active use of both official norms (NN, BM) has been obligatory in the state administration. This measure was taken to ensure the spread of the minority language variety (NN). Approximation of NN and BM had an unexpected result and can be seen as the main reason for the **separation of the RM and BM norms**, which took place after the reform of 1938.

As an effect of the RM norm (or rather counter norm) the use of radical (dialect) features declined also in BM after the 1950s, which did not only bring the official BM closer to the unofficial RM, but at the same time resulted in additional differences between NN and BM.

The new regulation with regard to the pronunciation of figures (1951) can be seen as an intention to influence the spoken language. The lack of success of this regulation can be linked to language tradition that plays a major role in the use of norms. The reform did make an impact on language usage, but could not oust the traditional forms and rather than avoiding misunderstanding which was the aim of the regulation, the risk of confusion was increased by the alternative forms.

The reform of 1959 expressed clearly that the official status of the written norm is restricted to specific fields of usage and both official standards were labelled as *school-book norm*.

The reform of 1981 was the first one after several decades that broke with previous traditions trying to approximate the official varieties. Specific RM forms that had not been part of the official norm since 1938 or had been only secondary forms after 1959, not being allowed to use in school-books, were reintroduced in the BM orthography. The reform was supported by a

parliamentary resolution and it is often referred to as the **liberalization of BM**. The turning back towards the RM norm is highlighted in the modification of morphological features that represented the differences also between the radical and traditional BM forms.

After 1980 only the most loyal supporters of SN (Samnorsk) believed in the possibility of creating a unified Norwegian norm. Towards the turn of the millennium the need for decreasing the variability within the official norms was gaining ground. To achieve this, one could think of either decreasing the number of optional forms or of allowing unrestricted usage of the existing alternatives.

The reform of 2005 brought BM and RM even closer to each other. As a result there are now morphological features in the official norm that are regarded as being more conservative than those listed in the traditional RM grammar. As the radical morphological features within BM are no longer compulsory, it can be expected that the differences between BM and RM will further decrease through the usage of the traditional forms in BM.

Among the criteria of language planning the **principle of orthophony** played a role in both official standards and in RM. To create a close relation between the spoken and the written language is possible on the basis of the Norwegian pronunciation, whereas in Danish the big distance between the spoken and the written forms makes the principle of orthophony much less applicable. In the codification of BM and RM one specific spoken norm played a central role, while NN was created on the basis of several different local dialects. In the planning process the level of orthophony was limited by the need for **morphological unanimity**. **Lexical unanimity** played a central role in the codification of NN. The **principles of simplicity, shortness and logic** seem to be of secondary importance for the planning process of the standard forms. The **principle of etymology** can have different interpretations for NN and RM. **Linguistic variation** was a dominant factor for the official norms, while RM remained homogenous throughout its development. **Tradition** and **linguistic stability** were characteristic primarily for RM. These were the main arguments in opposition to the official reforms among RM supporters. The importance of these criteria is highlighted in the reforms by the fact that conventions and the need for stability can create obstacles even for changes that are regarded as logical or that are motivated by other linguistic principles. Comparing the stable RM norm and the variable BM the conclusion can be drawn that several stages of the official norm can be regarded as a detour and the result

of both developments is rather similar. Previous NN forms slowly disappear from the BM orthography and forms present also in RM take their place.

The findings of the investigation concerning the changes brought about by the series of Norwegian language reforms suggest that the **principle of progressivity** has played a role in their implementation. The alternative forms in the official orthography were introduced to ensure that the previous traditional forms gradually lose ground in the written language. The parallel reforms of NN and BM were also aiming at a gradual unification of the official norms. A progressive modification took place in the RM norm as well, on the basis of selected features of the official reforms. The editors of major newspapers implemented certain changes, but often several years after the introduction of the official reform.

Purism in Norway turned not against foreign features in general, but against the influence of specific languages. Even with two official standards the role of **linguistic pluralism** can be questioned. The following facts determine status planning in Norway: (1) **Free choice concerning the official standards remains theoretical** as the individual choice can be limited by the norm of the specific school-district. Besides it is **compulsory to learn the secondary written norm** in addition to the primary norm chosen for the education. (2) In state administration it is required that all employees use both official norms. (3) The usage of the unofficial RM norm is restricted despite its role in the written media and its high social prestige. (4) **There is no official spoken norm**, but in the media the normative school-book norm provides the basis for language usage and pronunciation.

The eventual unification of the written norms by way of approximation of the official standards has been part of the language policy for a great part of the 20th century, but the creation of SN has clearly failed. This cannot be explained by the differences between NN and BM, but much more by sociolinguistic aspects. The differences in the cultural codes proved to be more important than the linguistic argument.

Whereas the development of BM shows similarities with other European languages, the codification of NN was based on political and social considerations. The choice with regard to the primary language of education can be seen as part of the democratic standards. If the argument is valid that for speakers of local dialects Danish written language represented a challenge, the question can be asked how much easier it is for them today. There is a written norm available that shows similarities to local dialects, but

one has to learn the other norm as well, which in this case is the majority language norm. The implementation of the **principles of democracy** and equality did not make the language situation any easier for speakers of dialects with regard to the written norm, the acquisition of the written language, however, became (almost) equally difficult for everybody.

The extended variability of the official norms was motivated by **pedagogical principles**, but this became rather a problem both for school children and teachers. The duplicity of the language norms is reflected also in school-books. Books in both official norms are available for primary education, whereas on secondary level there are books combining both standards. Reading one chapter in NN and the next one in BM may increase the factor of uncertainty with regard to the official norm.

The **principle of prestige** is relevant for the BM and RM norms. The social prestige of BM and RM was higher during all stages of language development than that of NN which was determined more by its national prestige. The standardization of BM differs from Swedish or Danish primarily in the fact that all the stages of its development in the 20th century were regulated by official language planning that moreover was done under political supervision. The RM norm provides the proof that a prestigious norm can maintain its status even without state support. The development of the official BM norm eventually also turned back to its origins.

The **principle of liberalism** can be considered on the basis of the codification of RM that happened independently from the official norms. One of the criticisms towards RM supporters is, however, that by the term *liberalism* they mean the disrespect of the official orthography in favour of their own norm. The liberal view may be reflected in the variability within the official norms too.

3. Evaluation of the effects of the reforms

The comparison of the vocabulary and morphology of the Scandinavian languages shows differences in certain features between the Norwegian standards. The similarities between BM and Danish are apparent, while NN shares features partly with Swedish and with the early written Norwegian form, Old Norse. There are also differences between the traditional and radical BM varieties in this respect.

The analysis of the most common words suggests that in all categories those words are dominant which show only minimal differences between the

Scandinavian norms. There are very few similarities between NN and Swedish forms that would be characteristic only for these two standards and the etymology of these words mostly corresponds to the other Scandinavian varieties. Among the listed nouns there are no examples which would show differences in the etymology between Norwegian and Danish and in several cases the words are identical. Differences that can be identified in this group are the consequences of the changes that have been introduced by the Norwegian language reforms. This applies also for the most common verbs. Similar tendencies can be found among adjectives and adverbs, where the similarities between the different Scandinavian norms dominate too. Very few examples can be identified which show differences in usage in Swedish or Danish in comparison to Norwegian.

Among the words examined there were no examples which show particular similarities between NN and BM that would be characteristic only for these two norms.

The examination of the text sample shows clearly that the norm closest to Danish is the traditional BM standard. The few differences in the way of writing are those that are based on the Norwegian phonology and were introduced by the reforms. The quantity and quality of differences between the radical BM variety and NN is comparable to the close relation between the traditional BM and Danish. The comparison of the traditional BM variety and NN shows greater differences than can be found between this BM norm and Danish.

On the basis of the evidence found one can accept the view that the difference between NN and BM is very small, but by strictly linguistic criteria the similarities between BM and Danish cannot be ignored either. It may be remarkable that after over a century of language planning written Danish is much closer to the pronunciation in the spoken BM norm than to spoken Danish. This is the result of the overwhelming changes in the pronunciation of Danish that had no relevance for the orthography. At the same time it also proves that the changes in the usage of the traditional Norwegian norm have not been quite as drastic as one could have thought on the basis of the reforms prior 1981. The reform of 2005 represents the turning point back to the empirical norm.

The official reforms of the 20th century have decreased the differences between NN and BM, but the most dramatic changes happened within the NN norm. When the similarities between NN and BM are emphasized one

should keep in mind that the reform of 2005 determines those morphological features that were the main link between NN and BM as opposed to Danish as alternative forms only.

In the description of NN the dissertation deals with the aspect of its minority status and the question about its artificial character. The changes in the role of NN are examined on the basis of statistics about language usage at schools. Some major turning points are linked to the respective language reforms. The continuous decline of the usage of NN was stopped after the BM reform of 1981 which meant the braking point with earlier traditions aiming to bring the two official norms closer to each other. The supporters of NN could understand this change as the end of a process in which it was them who had to make most concessions. The opponents of NN on the other side did not have to fear any longer that the dialect forms taken from NN would “weaken” their traditional written norm.

The codification of NN shows similarities with the artificial languages constructed by linguistic methods. Disregarding these aspects the artificial character of NN is highlighted by the lack of a wide spread spoken variety. Spoken NN is not only limited by the number of users, but is also linked to specific situations. Spoken NN appears always as a secondary language form, which is the main difference in comparison to BM.

Spoken BM is not only a prestige variety in the capital and in South-East Norway, its function as a norm goes beyond the role of other local varieties. This empirical norm has played and still plays a role in the development of Norwegian. Not only for the official written norm, but also for the spoken BM the influence of the Danish written language is apparent. The dramatic differences between Danish and Norwegian pronunciation underline why spoken Danish cannot provide any reference for the BM norm. The similarities between Norwegian and written Danish are due to the fact that the most characteristic features of Danish pronunciation are not reflected in the Danish orthography.

The variability of the Norwegian written norms represents the complexity of the language situation compared to other Scandinavian languages. The existence of different written norms within one language may weaken the prestige of the standard in general, which as a positive side-effect can motivate the use of local dialects. The complexity of the written language is a consequence of the language reforms at the end of the 19th and throughout the 20th century, whereas the complexity of the spoken language –

mentioned in linguistic literature for the situation in the 19th century – does not seem to be relevant for language planning.

III. CONCLUSION

1. Most important results

On the basis of the findings it can be stated that there are no linguistic reasons for the different ways of codifying the Norwegian written norm. Prior to the reforms there was a stable written language that seemed to be able to function as the written code for the Norwegian spoken varieties for several centuries.

The complexity of the language situation in the 19th century cannot be regarded as particular for Norway. Descriptions that emphasize the distance between the Western dialects and written Danish can be questioned on the basis of the comparison of NN and BM on the one side and the similarities between BM and Danish on the other. It can be pointed out that also in the Western districts the majority of speakers use BM as the primary written code.

Whereas descriptions of the situation in the 19th century see the complexity of spoken varieties as a possible problem for the communication, the high competence of Norwegian speakers in the Inter-Scandinavian communication is often explained as a result of the linguistic complexity today. This suggests that multilingualism and written norms different from the spoken varieties do not necessarily result in problems for the communication, but rather strengthen the linguistic competence of the speakers.

It is apparent in the reform process that the social problems were linked to the language question also in Norway. The social balance, however, was achieved in the first place not through the language reforms, but through the spread of education.

In the case of BM and particularly of RM the selection of norm happened with consideration of a prestige variety, while supporters of NN intended to codify a norm in opposition to this variety, as a counter-norm. The national prestige of the NN norm could compensate the high social prestige of BM (RM) in the first decades only. There was a change in both official standards with regard to the selection of spoken forms for the codification, while RM was determined from the very beginning by the selected prestige variety, which was a stabilizing factor.

The political determination is apparent in the status planning, as the official standards are regulated by parliamentary resolutions. On the other hand, even the language resolution granting equal status for the official norms, takes into account the minority status of NN.

Corpus planning with regard to NN happened partly in ways of linguistic construction, on the basis of principles that are also relevant for artificial languages. The reforms of BM intended to bring the written norm closer to each other.

Acquisition planning is still disputed in Norway. The free choice concerning the primary language norm at schools is relative, as the acquisition of both official norms is compulsory.

On the basis of the evaluation it can be stated that besides BM and NN the delimitation of RM is reasonable. This norm remained more homogenous compared to the official norms. The stability of the norm was ensured by the fact that it has not followed all the changes that took effect in the BM norm. On the basis of BM and RM spoken norms can be identified, while NN does not function as a primary spoken form. Considering the relation between spoken and written norms the dominance of BM is tenuous.

The similarities between BM and NN depend on the selected varieties within the official norms. Traditional BM and RM show still greater agreement with Danish than with the NN norm.

The principle of orthophony in the codification of BM was limited by the fact that the selected spoken varieties were under influence of written Danish and in certain cases the way of writing in Danish is closer to the pronunciation in BM than its own written form.

The creation of a unified norm has failed despite the fact that the phonological and syntactic system of the Norwegian norms is identical. The most common words show minimal differences among these varieties and particular features within morphology have also been equalized. The prestige of the unofficial RM norm was strengthened because of the aversion towards SN by users of traditional norms.

The prestige of the official norms could have been weakened by the alternative forms and the regular changes through the reforms. The

uncertainty concerning the official orthography on the other hand motivated the use of local dialects.

Certain common tendencies of standardization had greater impact on the RM norm. The stability of the written norm, the status of the literary language and the prestige of spoken norms were important factors in the development of RM. These principles played a role in the equalization of the BM and RM varieties.

The principle of the stability of the written norm helped the continuance of the RM norm despite the aims of the official language policy. The principles of stability and unanimity are reflected in the BM reform of 2005, while the extended variability is still characteristic for NN.

Some descriptions suggest that the principle of democracy had great influence on the reforms. It should be pointed out, however, that this did not always mean the consideration of the majority language norms. The exclusion of RM from the official norm did not weaken its status on the long run, whereas the continuance of NN is primarily insured by its compulsory status in the education and state administration.

2. Future research possibilities

It seems to be important to examine the controversial issues in the language planning process also in the future. Linguistic descriptions cannot disregard empirical norms, despite the lack of their official status. Taking the political and ideological aspects into account can only strengthen the myths with regard to the language situation in Norway. On the other hand not all aspects of the language process can be regarded as linguistic questions.

The examination of the process of standardization should be done with the inclusion of spoken norms as well. For the description of language usage and the changes in the empirical norms, both written and spoken standard forms can provide useful information.

It will be of great importance to examine the effects of the reform of 2005. The further equalization of BM and RM seems to be a logic consequence of the reform. As to the future of the NN norm even its supporters are uncertain. Predictions about the development of Norwegian, however, have been proven wrong several times in the past.

III. REFERENCES

- Ács Péter 1996. Az interskandináv kommunikáció fonológiai aspektusa. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Germanisztikai Intézet.
- Ács Péter 2003. A norvégiai nyelvújításról. In: Geeső Tamás (szerk.) 2003. Természetes nyelvek – mesterséges nyelvek. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XXIV. Budapest, Tinta Könyvkiadó, 7-12.
- Cooper, Robert L. 1989. Language planning and social change. Cambridge, Cambridge University.
- Dyvik, Helge 1993. Normbegreper, systembegreper og individueringen av norske skriftspråk. In: Standardspråk og dialekt. Seminarer i Oslo 1991 og 1992. Bergen Riksmålsforening – Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur, 159–174.
- Haugen, Einar 1959. Planning for a standard language in modern Norway. *Anthropological Linguistics* I (3): 8-21.
- Haugen, Einar 1987. Blessing of Babel. Bilingualism and language planning. Problems and pleasures. *Contributions to the Sociology of Language* 46. Berlin – New York – Amsterdam, Mouton de Gruyter.
- Kloss, Heinz 1969. Research possibilities on group bilingualism. A report. Quebec, International Center for Research in Bilingualism.
- Stewart, William A. 1968. A sociolinguistic typology for describing national multilingualism. In: Fishman, Joshua A. (szerk.) 1968. *Readings in the sociology of languages*, The Hague – Paris, Mouton de Gruyter, 531-545.
- Torp, Arne – Lars S. Vikør 1993 (1989). *Hovuddrag i norsk språkhistorie*. Oslo, Ad Notam Gyldendal.
- Vikør, Lars S. 1994 (1988). *Språkplanlegging. Prinsipp og praksis*. Oslo, Novus.
- Wiggen, Geirr 1995. Norway in the 1990s: a Sociolinguistic Profile. *International Journal of the Sociology of Language* 115: 47–84.